

AFVAL HEEFT TOEKOMST

PEDAGOGISCH DOSSIER
VOOR HET BASIS- EN
SECUNDAIR ONDERWIJS

LEEFMILIEU.BRUSSELS

INHOUDSOPGAVE

ZEI ER IEMAND "AFVAL"? ZEG DAN OOK "GRONDSTOFFEN"!	4
1. AFVAL OP SCHOOL	6
1.1. Van de kleuterschool tot het middelbaar: jij en je leerlingen zijn aan zet!	8
1.2. Afval: de vuilbak in!	9
1.3. Geef afval de kans om er gewoon niet te zijn	10
1.4. Afval als vertrekpunt, als springplank naar meer	11
2. SORTEREN OM ONZE GRONDSTOFFEN BETER TE BEHEREN	12
2.1. Wat zijn je verplichtingen?	14
2.2. Het belang van een collectief project	15
2.3. Papier en karton sorteren	16
2.4. PMD-verpakkingen sorteren	17
2.5. Voedingsafval sorteren	18
2.6. Gevaarlijk afval sorteren	22
3. OP WEG NAAR ZERO AFVAL	24
3.1. Waarom zouden we en hoe kunnen we afval verminderen?	26
3.1.1. De circulaire economie	28
3.1.2. Op naar een nieuwe samenleving	30
3.1.3. De 6 reflexen van Zero Afval	32
3.1.4. Ouders betrekken	33
Schoolmateriaal: voor een groenere boekentas	33
3.2. Al onze vuilbakken op dieet: van wit naar oranje	36
3.2.1. Minder papier op school!	36
3.2.2. Beter consumeren met gerecycleerd papier	37
3.2.3. PMD-verpakkingen verminderen	38
3.2.4. Voedingsafval verminderen	40
3.2.5. Gevaarlijk afval verminderen	44
4. DOEN OP SCHOOL: PRAKTISCHE HULPMIDDELEN EN LEERMIDDELEN	46
4.1. Technische en educatieve hulpmiddelen	48
4.2. Persoonlijke ondersteuning om de afvalverwerking in je school te verbeteren	50
4.3. Hulpmiddelen om je aanpak te verbreden	51

ZEI ER IEMAND "AFVAL"? ZEG DAN OOK "GRONDSTOFFEN"!

Brusselaars de kans geven om in het dagelijkse leven milieuvriendelijk met afval te leren omgaan, dat is de visie van het **Afvalplan** van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waarbij burgers, verenigingen, overheden, bedrijven en scholen betrokken zijn. **Ook scholen moeten hun rol in de bewustmaking van de burgers van morgen opnemen.** Bovendien zal de inzet van de scholen voor dit initiatief ook onmiddellijk een positief effect hebben op hun financiën, aangezien **onderwijsinstellingen sinds januari 2024 ook moeten betalen voor de afvalophaling.**

Afval, dat is iets concreets: je kunt het zien, het wegen, vuilbakken zitten er vol mee, het blijft liggen in de gang of op de speelplaats. Hoewel leerlingen en tieners vertrouwd zijn met de begrippen consumptie, reclame, primaire/secundaire behoeften, mode, groepsdruk ... vindt het idee van hoe we de grondstoffen van onze planeet opgebruiken, nog te weinig weerklank bij jongeren. Ze worden er in hun dagelijks leven niet direct mee geconfronteerd. **Met dit dossier willen we leerlingen net laten inzien dat een vuilbak slechts het topje van de ijsberg is!**

In dit pedagogische dossier nodigen we scholen uit om de problemen rond sorteren en recycleren onder de loep te nemen en aan boord te stappen van de Zero Afval-trein: samen op weg naar een duurzame samenleving die een systeem van circulaire consumptie bevordert en jongeren leert correct te sorteren.

Het dossier bestaat uit **4 delen**:

1. De specifieke kenmerken van **afval op school**
2. Hoe afval correct **sorteren**
3. De overgang naar **Zero Afval** door initiatieven die op school kunnen worden ontwikkeld
4. **Structurele veranderingen binnen de school** doorvoeren en **bewustmaking in de klas**

1.

AFVAL OP SCHOOL

In een school komt vooral het afval van de leerlingen terecht... en dat kan heel duidelijk aantonen wat hun consumptiegewoonten zijn! De school is daarom de eerste plek waar ze hun omgang met grondstoffen en het behoud daarvan in vraag kunnen stellen en eraan kunnen werken.

Hoewel leerlingen een belangrijke bron vormen van de totale hoeveelheid afval op school, komt een aanzienlijk deel van het volume echter wel van de logistieke activiteiten van de school: verpakkingen van geleverd materiaal, administratieve verbruiksgoederen, afval van maaltijdbereidingen of bestelde maaltijden, enz. Voor een duurzaam beheer van grondstoffen is het essentieel om de hele schoolgemeenschap erbij te betrekken.

1. AFVAL OP SCHOOL

1.1. VAN DE KLEUTERSCHOOL TOT HET MIDDELBAAR: JIJ EN JE LEERLINGEN ZIJN AAN ZET!	8
1.2. AFVAL: DE VUILBAK IN!	9
1.3. GEEF AFVAL DE KANS OM ER GEWOON NIET TE ZIJN	10
1.4. AFVAL ALS VERTREK PUNT, ALS SPRINGPLANK NAAR MEER	11

1.1. VAN DE KLEUTERSCHOOL TOT HET MIDDELBAAR: JIJ EN JE LEERLINGEN ZIJN AAN ZET!

Geen twijfel mogelijk: afval is op school alomtegenwoordig. Het wordt gevormd door iedereen, ongeacht hun leeftijd en ongeacht de schoolactiviteit, van in de klas tot tijdens de pauze, van de kantine tot het schoolfeest! Voor leerlingen is het een concreet, bekend, alledaags gegeven!

Het gaat bij sorteren en afval verminderen niet enkel om het milieuaspect. Het biedt ook heel mooie kansen om projecten op te starten, met de klas of voor de hele school, en om met een frisse blik te kijken naar hoe kennis wordt verworven en vaardigheden worden ontwikkeld.

Om dat gedrag aan te passen, vragen we je om het pedagogische pad van natuur- en milieu-educatie te volgen via de volgende stappen, die van toepassing zijn op alle activiteiten, ongeacht hun doel, duur of publiek.

De eerste stap is **nieuwe thema's ontdekken**. Het gaat in dit geval dan om het uitdiepen van het thema afval- en grondstoffenbeheer. Ten tweede is het cruciaal om je **individueel en collectief in te zetten voor een concreet project**: de juiste individuele acties ondernemen (van leerlingen tot leerkrachten, de technische teams niet te vergeten) en **er een echt schoolproject van maken!** In die zin zal eenieder acties op maat vinden. En denk er ten slotte aan om de **geboekte vooruitgang te evalueren**, zodat je die kunt objectiveren en het actieplan kunt verbeteren. Afval wegen blijft de meest effectieve indicator. Er is een bepaalde methode voor nodig om de verschillende metingen met elkaar te kunnen vergelijken.

1.2. AFVAL: DE VUILBAK IN!

Als het op school over afval gaat, denken we vaak aan vuilbakken en netheid: het is immers al echt een succes om leerlingen de vuilbakken te zien gebruiken in de klas, in de gang, in de kantine en tijdens de pauzes.

Rondslingerend afval heeft nogal negatieve gevolgen: het vormt een visuele overlast waardoor de ruimte minder aangenaam is, het zorgt voor een domino-effect (op een toch al vuile vloer gooi je makkelijker iets weg), maar het leidt ook tot een collectief gebrek aan verantwoordelijkheid, waarbij iedereen denkt dat het niet aan hem of haar is om iets op te rapen of oplettend te zijn. Ten slotte kan dat zogenaamde "zwerfvuil"¹ een impact hebben op het milieu wanneer het in de natuur terechtkomt (bijvoorbeeld in een grasperkje of in een straatkolk).

Hier zijn enkele eenvoudige tips en trucjes om afval op de grond te beperken in de school:

- Zorgen voor meer zichtbare sorteereilanden op strategische plekken: ingangen van gebouwen, speelplaatsen, refters, gangen, toiletten, enz;
- Een duidelijke kleurcodering in overeenstemming met regionale codes gebruiken, of eenvoudige pictogrammen die iedereen kan begrijpen, vergezeld van illustraties of voorbeelden;
- Vuilbakken aan de grond of tegen een muur vastmaken, om te voorkomen dat ze worden verplaatst of omgestoten;
- De leerlingen mee de vuilbakken laten plaatsen of versieren, zodat ze die meer naar waarde kunnen schatten.

¹ Zwerfvuil is afval dat is weggegooid op een plek waar dat niet is voorzien.

1.3. GEEF AFVAL DE KANS OM ER GEWOON NIET TE ZIJN

Het is vooral belangrijk om te streven naar een vermindering van de hoeveelheid geproduceerd afval, want het beste afval is afval dat niet bestaat.

Een paar snelle en eenvoudige stappen kunnen al het verschil maken:

- Het gebruik van drinkbussen invoeren en verplicht maken en de toegang tot kraantjeswater vergemakkelijken (kannen, kraantje in de klas, waterfonteinen, enz.);*
- Het gebruik van brooddozen en snackdoosjes invoeren en verplicht maken (door ouders bewust te maken van het belang van snacks zonder verpakking, of eventueel met één grote verpakking, zonder aparte verpakking)*;
- Van dubbelzijdig afdrukken de norm maken en dozen met kladpapier voorzien zodat papier dat aan één kant is bedrukt, kan worden hergebruikt;
- Zorgen voor doe-het-zelfprojecten in lijn met de 'Zero Afval'-filosofie:
 - door afgedankte voorwerpen opnieuw te gebruiken (wc-rollen, eierdozen, kurken, restjes stof of papier, enz.),
 - door duurzame alledaagse voorwerpen te personaliseren om regelmatig gebruik aan te moedigen (bv. een brooddoos of een herbruikbare tas versieren),
 - of door herbruikbare alternatieven voor wegwerpverpakkingen te maken.
- Om voedselverspilling te voorkomen, is het belangrijk om porties aan te passen en kinderen zelf te laten kiezen hoeveel ze eten. Het is ook beter ze aan te moedigen nog eens op te scheppen in plaats van onmiddellijk grote porties te nemen.

Zowel in de klas als tijdens een teamvergadering kunnen die eenvoudige stappen worden gebruikt als startpunt om breder na te denken en te praten over de grenzen van de planeet, onze consumptiemaatschappij en de manieren om een duurzamere levensstijl te ontwikkelen waarbij we rekening houden met onze behoeften.

Hoofdstuk 3 gaat dieper in op 'Zero Afval' en de toepassing ervan in scholen, met veel extra ideeën voor actie.

* Het gebruik van brooddozen en drinkbussen heeft meer effect wanneer de volwassenen op school zich die gewoonten ook aanmeten. Hun voorbeeld versterkt de samenhang van de boodschap en moedigt leerlingen aan om dat zelf na te doen.

1.4. AFVAL ALS VERTREKPUNT, ALS SPRINGPLANK NAAR MEER

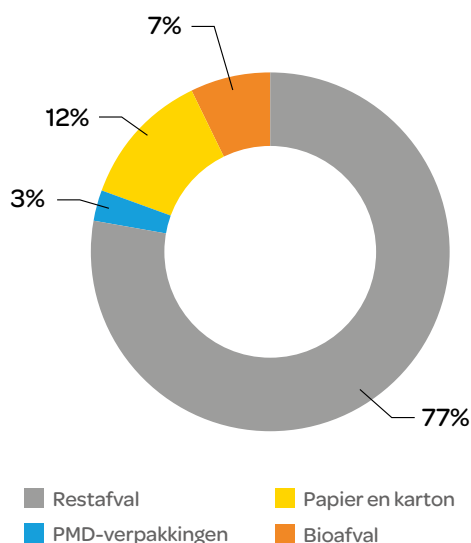
Afval observeren en kwantificeren is een concrete manier om met leerlingen over consumptiegedrag te praten.

Als je dingen weggooit, kun je net zo goed nadenken over wat je weggooit. Er zijn duizend-en-een manieren om dit onderwerp aan te pakken en bespreekbaar te maken; het is concreet, belamt iedereen aan, en is gemakkelijk te bespreken in de klas, op elke leeftijd!

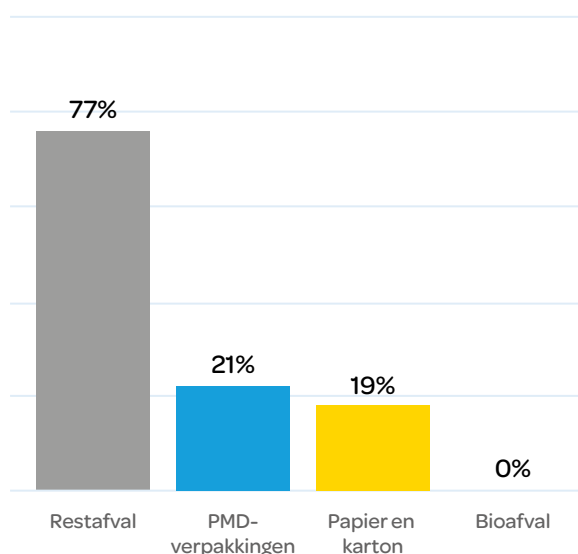
Het uitgangspunt om leerlingen aan te zetten tot een Zero Afval-aanpak en om beter te sorteren, is deze eenvoudige vaststelling: op scholen weegt het restafval het meest. Gemiddeld maakt het 77% van de totale massa geproduceerd afval uit. Je zou kunnen denken dat, met zo'n cijfer, het meeste afval van op school niet meer te benutten is. Bij nader inzien is echter precies het tegenovergestelde waar: bijna 80% van deze reststroom bestaat eigenlijk uit sorteerfouten - met andere woorden: afval dat in een andere stroom terecht had moeten komen (PMD-verpakkingen, papier en karton of bioafval) en dus had moeten worden geherwaardeerd. Er is dus niet alleen verbetering mogelijk in het verminderen van de hoeveelheid geproduceerd afval, maar ook in het sorteren.

Dit pedagogische dossier informeert je over elk van de belangrijkste sorteerfracties. Je vindt informatie over de milieu-impact van elke afvalstroom, evenals eenvoudige stappen om afval van bij het begin te verminderen. Tot slot is er speciale aandacht voor gevaarlijk afval en schoolmateriaal.

Verdeling naar massa van het opgehaalde afval in scholen

Hoeveelheid sorteerfouten

Bron: Gegevens van de monitoring uitgevoerd in juni 2024 bij scholen die deelnemen aan het programma Operatie Recyclage (op basis van een steekproef van 62 basisscholen in het Brussels Gewest).

2.

SORTEREN OM ONZE GRONDSTOFFEN BETER TE BEHEREN

Sorteren is om vele redenen belangrijk: om meer te weten te komen over de levenscyclus van onze voorwerpen en ons afval, om de kosten van afvalophaling te verminderen en vooral om te leren hoe we duurzaam met onze grondstoffen kunnen omgaan! Ongesorteerd afval wordt verbrand, terwijl gesorteerd afval wordt gerecycleerd om er nieuwe voorwerpen of materialen van te maken. Door te sorteren verminderen we dus ons verbruik van natuurlijke grondstoffen!

Het is belangrijk dat iedereen in de school op de hoogte is van de sorteerregels die in dit hoofdstuk worden genoemd en ze ook toepast: leerlingen in de klas, maar ook al het schoolpersoneel, inclusief onderhoudsteams.

A photograph of children participating in a cleanup activity in a grassy field. A young boy in the foreground is wearing a light blue t-shirt with black stars and is crouching down, holding a black plastic container. To his right, a girl in a dark blue shirt and a floral skirt is also crouching. In the background, another child is visible. The ground is covered in green grass, and there are some white plastic bottles scattered around. The scene is brightly lit, suggesting it is daytime.

2. SORTEREN OM ONZE GRONDSTOFFEN BETER TE BEHEREN

2.1. WAT ZIJN JE VERPLICHTINGEN?	14
2.2. HET BELANG VAN EEN COLLECTIEF PROJECT	15
2.3. PAPIER EN KARTON SORTEREN	16
2.4. PMD-VERPAKKINGEN SORTEREN	17
2.5. VOEDINGSAFVAL SORTEREN	18
2.6. GEVAARLIJK AFVAL SORTEREN	22

2.1. WAT ZIJN JE VERPLICHTINGEN ALS SCHOOL?

Scholen moeten voldoen aan de sorteerverplichtingen van professionals, d.w.z.:

→ Verplichte afvalstromen sorteren

Er zijn veel afvalstromen die moeten worden gesorteerd en dus niet bij het restafval horen. Alles over die stromen staat op de website van Leefmilieu Brussel: www.leefmilieu.brussels/pro/verplichtingen/afval

In het vervolg van dit dossier worden alleen de meest voorkomende afvalstromen in scholen beschreven, aangezien andere soorten afval zelden voorkomen. Het gaat dan specifiek om de volgende stromen:

1. Papier en karton (sectie 2.3.)
2. PMD-verpakkingen (sectie 2.4.)
3. Voedingsafval (sectie 2.5.)
4. Gevaarlijk afval (batterijen, elektrisch en elektronisch afval en lampen, glas) (sectie 2.6.)

→ De zakken en containers die de ophaler voorziet gebruiken

→ Een ophalingscontract hebben en je afval klaarzetten:

- Via een geregistreerde operator, voor de klassieke afvalstromen;
- Voor de klassieke afvalstromen en voor de gevaarlijke afvalstromen;
- Of, in het geval van kleine hoeveelheden, door ze naar het Recypark of een andere inzamelinrichting te brengen.

→ De traceerbaarheidsdocumenten die de ophaler op het moment van ophaling heeft afgegeven, of die werden afgegeven bij het binnenbrengen in een inzamel- of verwerkingsinstelling gedurende 5 jaar bewaren.

MEER INFO

Voor begeleiding inzake afvalbeheer op school en het bestellen van vuilnisbakken kan je contact opnemen met onze gratis helpdesk via recycleschool@leefmilieu.brussels

Ga voor een lijst met inzamelinstellingen naar www.arp-gan.be/nl/recypark

Raadpleeg voor meer informatie over sorteren de beknopte gids voor scholen:

['Afvalsortering - gids voor scholen'](#)

2.2. HET BELANG VAN EEN COLLECTIEF PROJECT

Afval sorteren moet met de hele schoolgemeenschap worden overlegd: niet alleen met de leerlingen, maar ook met de volwassenen - leerkrachten, ouders, onderhoudspersoneel, arbeiders en helpers. Wil een sorteerinitiatief effectief en duurzaam zijn, dan moeten er een collectief engagement en samenhang zijn, gedragen door de hele school ook tijdens schoolevenementen.

Volwassenen hebben een voorbeeldfunctie: als ze hun eigen afval niet sorteren, verliest de boodschap die aan leerlingen wordt overgebracht zijn geloofwaardigheid. Het is essentieel dat zij zich engageren, niet alleen om het goede voorbeeld te geven, maar ook om ervoor te zorgen dat de inspanningen van de kinderen niet tevergeefs zijn.

Ten slotte is afvalbeheer een transversaal probleem dat alleen succesvol kan worden aangepakt met de medewerking en betrokkenheid van iedereen, op elk niveau van de schoolwerking: van de aankoop en bestelling van materialen tot de afvoer van afval en het beheer van vuilbakken in de klas en op de speelplaats, en ook tijdens het organiseren van evenementen en festivals op school.

De onderstaande sorteerregels voor de 4 hoofdstromen moeten daarom worden toegepast in het klaslokaal, de lerarenkamer, de refter, het kantoor van de financiële beheerders, de speelplaats en alle andere schoollokalen waar afval wordt geproduceerd.

2.3. PAPIER EN KARTON SORTEREN

Net als al het andere afval kan ook papier/karton worden vermeden.

PAPIERAFVAL GOED SORTEREN

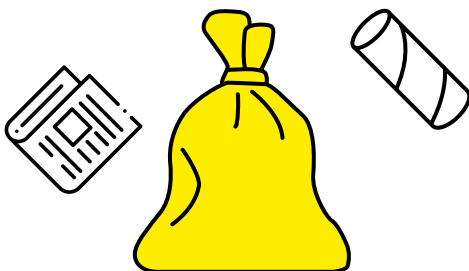
Om gerecycleerd papier te maken, moet je het eerst goed sorteren! Een van de meest voorkomende fouten is dat er zich nog geplastificeerd papier of vuil (vettig of vochtig) papier tussen het afval zit. Dat leidt echter tot een lagere kwaliteit van het gerecycleerde papier. Het beter sorteren van papierafval op school dat niet te vermijden was, is ook een goede manier om iets te doen voor het milieu.

HOE SORTEER JE PAPIER EN KARTON CORRECT?³

Een gele zak of container

voor schoon, droog papier en karton:
gebruikte vellen papier, notitieboekjes
zonder spiraal, kranten, tijdschriften,
kartonnen verpakkingen, enveloppen,
toiletrollen, enz.

Een witte zak of zwarte container voor vuil of vettig papier
of karton, geplastificeerd papier,
stickers, foto's, enz.

³ De sorteerinstructies van hierboven zijn dezelfde als die voor Brusselse huishoudens, want leerlingen krijgen ze ook zo aangeleerd. Voor afvalbeheer binnen de school, die afval produceert voor beroepsdoeleinden, moet je de specifieke instructies van de ophaler raadplegen, die kunnen afwijken (met name wat betreft de kleur van de zakken of containers of de ophaalmethoden).

2.4. PMD-VERPAKKINGEN SORTEREN

GOED SORTEREN OM MEER TE RECYCLEREN

PMD-verpakkingen komen het vaakst voor. Als er ander afval in de blauwe zak zit, zoals hard plastic afval, kan dat de hele recyclageketen 'vervuilen'. Dat is jammer, als je bedenkt wat het voordeel voor het milieu is: gerecycleerd staal bespaart bijvoorbeeld 70 tot 85% energie vergeleken met nieuw staal, en dat percentage stijgt tot 95% voor gerecycleerd aluminium vergeleken met nieuw aluminium. Al die materialen worden gebruikt in verpakkingen of in andere producten.

Glas, dat nagenoeg onbeperkt kan worden gerecycleerd, vormt eveneens een veelgebruikt en volledig recycleerbaar verpakkingsmateriaal, hoewel het recyclageproces bijzonder energie-intensief blijft.

LEEGMAKEN EN GOED PLATDRUKKEN ALVORENS WEG TE GOOIEN

Restjes drank zijn een genot voor insecten en schimmels, maar een nachtmerrie voor wie verantwoordelijk is voor de verwerking van afval in sorteercentra. Je hoeft ze niet te wassen of uit te spoelen, maar je moet ze wel goed legen!

HOE SORTEER JE CORRECT PMD-VERPAKKINGEN?⁴

Blaue zak of container voor PMD:

- Plastic verpakkingen (P): flessen en flacons (inclusief doppen), vlotjes en schaaltes, potten en tubes (yoghurtpotten, tandpastatubes, enz.), folie, plastic zakken en zakjes, drankcapsules, enz.
- Metalen verpakkingen (M): blikjes en conservenblikken, aluminium vlotjes en schaaltes, spuitbussen, deksels, doppen en capsules, koffiecapsules, enz.
- Drankkartons (D): tetrapakken, dozen voor soep, melk of room, enz.

Glazen verpakkingen:

- Flessen, bokalen en flacons moeten in een geschikte container worden gedeponeerd (glasbollen voor huishoudens, door de ophaler aangewezen container voor beroepsgebruikers) of in het Recypark.
- Gebroken glas moet zorgvuldig worden verpakt en als restafval worden weggegooid.

⁴ De sorteerinstructies van hierboven zijn dezelfde als die voor Brusselse huishoudens, want leerlingen krijgen ze ook zo aangeleerd. Voor afvalbeheer binnen de school, die afval produceert voor beroepsdoeleinden, moet je de specifieke instructies van de ophaler raadplegen, die kunnen afwijken (met name wat betreft de kleur van de zakken of containers of de ophaalmethoden).

2.5. VOEDINGSAFVAL SORTEREN

VOEDINGSAFVAL EEN TWEDE LEVEN GEVEN: COMPOSTEREN OF BIOMETHANISEREN

Voedingsafval correct sorteren helpt niet alleen om de hoeveelheid witte zakken te verminderen, maar ook om dat afval als energie of natuurlijke meststof te herwaarderen.

Sinds mei 2023 is voedingsafval sorteren in Brussel **verplicht** voor alle afvalproducenten, inclusief scholen. Er zijn twee mogelijke complementaire stromen:

- **Ophaling van voedingsafval** (oranje zak): het afval wordt naar een biomethanisatiecentrum gebracht waar het dankzij de werking van micro-organismen (bacteriën en schimmels) wordt omgezet in biogas. Het vaste residu wordt vervolgens gecomposteerd en gebruikt als meststof in de landbouw.
- **Compostering ter plaatse**: veel basisscholen en middelbare scholen in Brussel hebben al een plek voor compost op hun speelplaats of in hun moestuin. Sinds 2019 worden ongeveer vijftig scholen ondersteund door Worms vzw in het kader van het project "Compost" van Leefmilieu Brussel.

EN GROENAFVAL DAN?

Tuinafval afkomstig van het buitenonderhoud (dode bladeren, gemaaid gras, snoeihout, enz.) kan ook binnen twee ketens worden geherwaardeerd: compostering ter plaatse of ophaling in een groene zak of container - niet te verwarren met de oranje zak of container die is voorbehouden voor voedingsafval.

© Gettyimages

HOE RECYCLEER JE VOEDINGSAFVAL CORRECT?

1

Compostering in situ

Installeer **bakken** om composteerbaar afval op de speelplaats (voor snacks) en in de refter (voor maaltijden) te sorteren: didactische panelen zullen leerlingen helpen om efficiënt te **sorteren**. Zorg er ook voor dat deze bakken in de composteerbak worden **geleegd**.

Duid een "**compostambassadeur**" voor een klas aan: ze krijgen elk jaar de opdracht om alle klassen te sensibiliseren over **het sorteren van voedingsafval**, om ervoor zorgen dat dat kwalitatief gebeurt en om de composthoop tweemaal per jaar om te woelen.

Als je school een **tuin** heeft, organiseer dan een "**Educatieve compostdag**" met de ouders, waarbij de compost kan worden omgewoeld of verspreid.

2

Organisatie van de ophaling van voedingsafval

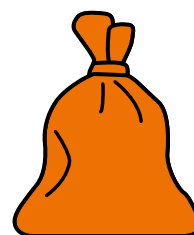
Gebruik de **containers** van je afvalophaler om je afval aan te bieden.

Zorg voor **gesloten vuilbakken** om voedingsafval op school in te zamelen.

Maak ze regelmatig **leeg** en **schoon**, en betrek je leerlingen daar zoveel mogelijk bij

Gebruik binnen de **schoolmuren** de **oranje** kleurcode, die wordt gebruikt om het **voedingsafval van huishoudens** op te halen.

Dat vereenvoudigt het proces voor je leerlingen en zorgt voor cohesie met het sorteren thuis.

HOE SORTEER JE CORRECT VOEDINGSAFVAL?⁵

Fruit- en groenteschillen

Bedorven voedsel

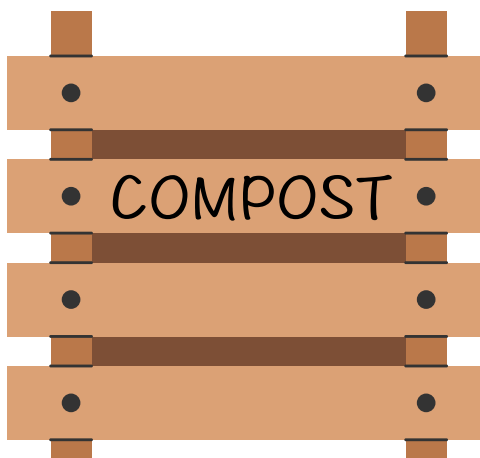
Theezakjes
(geen piramidevorm)

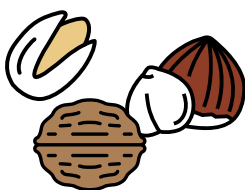
Houtsnippers

Tuinafval

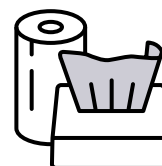
Koffiegruis

Walnootschalen,
hazelnoten

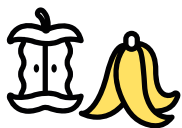
Eierschalen

Keukenpapier en
ongekleurde zakdoekjes

⁵ De sorteerinstructies van hierboven zijn dezelfde als die voor Brusselse huishoudens, want leerlingen krijgen ze ook zo aangeleerd.

Voor afvalbeheer binnen de school, die afval produceert voor beroepsdoeleinden, moet je de specifieke instructies van de ophaler raadplegen, die kunnen afwijken (met name wat betreft de kleur van de zakken of containers of de ophaalmethoden).

Fruit- en groenteschillen

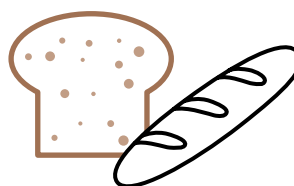
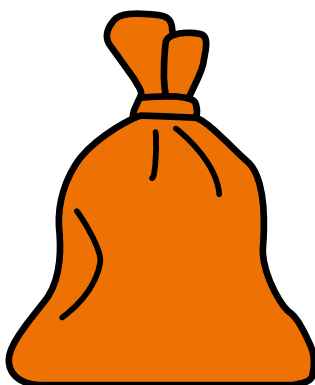
Bedorven voedsel

Restjes van gekookte maaltijden

Keukenpapier en ongekleurde zakdoekjes

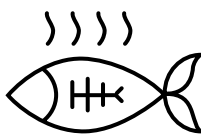
Oud brood

Koffiegruis

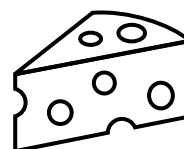
Theezakjes
(geen piramidevorm)

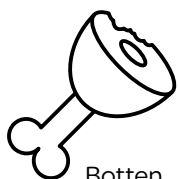
Vis

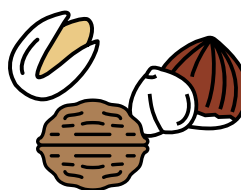
Vlees

Zuivelproducten

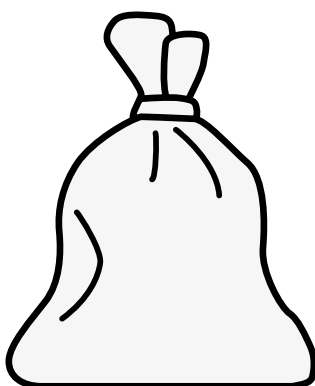
Botten,
karkassen

Walnootschalen,
hazelnoten

Graten

Eierschalen

Opmerkingen:

→ Tuinafval en houtsnippers gaan in een groene zak voor 'tuinafval'.

→ Deze lijsten zijn niet volledig; voor meer details: www.voedingsafval.brussels

2.6. GEVAARLIJK AFVAL SORTEREN

HOE SORTEER JE GEVAARLIJK AFVAL CORRECT?

Gevaarlijk afval moet gescheiden van ander afval worden ingezameld en de school is verplicht om het zelf af te voeren in overeenstemming met de wet of om het te laten afvoeren door een erkend bedrijf.

INFORMEER JE:

→ bij de Schoolfacilitator:
<https://leefmilieu.brussels/onderwijs>
> Eco-beheer > Schoolfacilitator

→ bij je gemeente

→ op onze website:
<https://leefmilieu.brussels/>
> Thema: Afval - Grondstoffen
> Je verplichtingen > Gevaarlijk afval

Hier volgen enkele instructies voor de meest voorkomende soorten gevaarlijk afval:

Batterijen en accu's

Batterijen bevatten chemicaliën en metalen die gevaarlijk kunnen zijn voor het milieu en de menselijke gezondheid. Daarom moeten ze apart worden ingezameld. Deponeer ze in Bebat-inzamelkubussen in de supermarkt, het Recypark of andere Bebat-inzamelpunten.

Elektrische apparaten en lampen

AEEA – afgedankte elektrische en elektronische apparatuur – (computers, schermen, kabels, projectoren, huishoudtoestellen, enz.) en gebruikte lampen (LED, spaarlampen, neonlampen) moeten worden afgegeven bij de Recupel-inzamelpunten of in het Recypark. Gloeilampen, die niet kunnen worden gerecycleerd, kunnen bij het restafval worden weggegooid, mits ze goed zijn verpakt om letsels bij de afvalverwerkers te voorkomen.

INZAMELPUNTEN EN OPHALING

Vind hier de inzamelpunten voor batterijen en accu's:
www.bebat.be/nl/inzamelpunten

Lees hier meer over inzamelpunten voor elektro en lampen:
www.recupel.be/nl/lampen-en-elektro-inleveren/inzamelpunt-vinden

Je kunt ook contact opnemen met Recupel om je gebruikte
apparatuur gratis te laten ophalen.
pickup.recupel.be

3.

OP WEG NAAR ZERO AFVAL

Er wordt veel over gepraat, en het lijkt misschien onmogelijk, of gewoon een hype of groepsdruk. En toch is het noodzakelijk voor het duurzame beheer van onze natuurlijke grondstoffen, en iedereen kan eraan meedoen, stap voor stap! De bedoeling is zo dicht mogelijk bij Zero Afval aan te leunen, waarbij je aanvaardt dat dat niet perfect lukt (Zero Afval in de strikte zin van het woord is onmogelijk te bereiken in de huidige maatschappij).

ZERO AFVAL
BETER MET MIJN
BEKER

3. OP WEG NAAR ZERO AFVAL

3.1. WAAROM Zouden we en hoe kunnen we afval verminderen?	26
3.1.1. DE CIRCULAIRE ECONOMIE	28
3.1.2. OP NAAR EEN NIEUWE SAMENLEVING	30
3.1.3. DE 6 REFLEXEN VAN ZERO AFVAL	32
3.1.4. OUDERS BETREKKEN	33
3.2. AL ONZE VUILBAKKEN OP DIEET: VAN WIT NAAR ORANJE	36
3.2.1. MINDER PAPIER OP SCHOOL!	36
3.2.2. BETER CONSUMEREN MET GERECYCLEERD PAPIER	37
3.2.3. PMD-VERPAKKINGEN VERMINDEREN	38
3.2.4. VOEDINGSAFVAL VERMINDEREN	40
3.2.5. GEVAARLIJK AFVAL VERMINDEREN	44

3.1. WAAROM ZOUDEN WE EN HOE KUNNEN WE AFVAL VERMINDEREN?

Er drijft een continent van afval in de oceanen, 85% van de uitstoot van broeikasgassen is toe te schrijven aan consumptiegoederen, Earth Overshoot Day komt elk jaar vroeger en vroeger; als de hele mensheid zoveel zou consumeren als de Belgen, zouden we meer dan 4 planeten nodig hebben om aan onze behoeften te voldoen... Zoveel redenen om onszelf eraan te herinneren dat het absoluut noodzakelijk is om ons afval te verminderen!

Zeg trouwens niet meer "afval", maar "grondstoffen".

In tegenstelling tot mensen produceert de natuur immers geen afval. Niets gaat verloren, niets wordt nieuw gemaakt, alles wordt omgevormd. Het is nu tijd om een toekomst te bouwen waarin onze consumptie- en productiewijzen de planeet niet verloochenen en optimaal gebruik maken van haar beperkte grondstoffen.

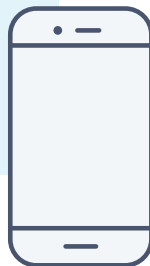
STEEDS MEER CONSUMEREN ...

EN ALS WE DAT EENS OMDRAAIDEN?

In de jaren '60 bood een kruidenierszaak gemiddeld 2000 producten aan. Vandaag tellen we in onze supermarkten **meer dan 15.000** artikelen.

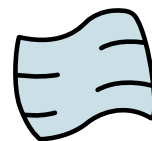
We veranderen gemiddeld om de **18 maanden van gsm** hoewel ze eigenlijk nog werken.

Herstelling en hergebruik hebben plaatsgemaakt voor **eenmalig gebruik**: van plastic zakjes tot drankkartons, doekjes, ... We gebruiken **wegwerpproducten** of producten die niet kunnen worden hersteld.

X5

In de afgelopen 30 jaar is de hoeveelheid verpakkingsafval **vervijfvoudigd**. Dat is deels te wijten aan individuele porties en de verpakking van kant-en-klare voedselproducten.

EN ALS IEDEREEN NU EENS STOP ZEI?

3.1.1. DE CIRCULAIRE ECONOMIE

Zelfs economische modellen evolueren door de urgentie om onze consumptiegewoonten te veranderen.

We verbruiken veel te veel grondstoffen, die eigenlijk maar beperkt beschikbaar zijn.

De circulaire economie is gericht op een radicale verandering van het klassieke lineaire economische model, dat bestaat uit ontginning, productie, vervoer, distributie en afvoer.

In een circulaire economie wordt elk product zo ontworpen, gebruikt, gerepareerd en hergebruikt dat het zo lang mogelijk meegaat. Aan het einde van de levensduur van een product worden zoveel mogelijk materialen die gebruikt werden bij de productie teruggewonnen en opnieuw geïntegreerd in een nieuwe productiecyclus.

Een spijkerbroek
van 600 g
= **32kg**
grondstoffen en
8.000L
water.

Een Smartphone
= **30kg**
grondstoffen.

VOORBEELD VAN CIRCULAIRE ECONOMIE

Het bedrijf Permafungi wint koffiegruis terug van Le Pain Quotidien-restaurants in Brussel en gebruikt dat als substraat om biologische oesterzwammen te kweken. Tijdens hun groei zetten de oesterzwammen het koffiegruis om in mest, die op zijn beurt wordt gebruikt in stadstuinbouwprojecten.

Een deel van de reststromen van de oesterzwammenkweek wordt gebruikt om een alternatief materiaal voor plastic te maken, myco-materialen.

Giveboxen zijn gratis inlever- en ruilpunten voor voorwerpen, waardoor hergebruik wordt aangemoedigd en verspilling van grondstoffen wordt voorkomen.

Voor meer informatie:

www.leefmilieu.brussels/blog-burgers/praktische-tips/ik-koop-tweedehands-kies-voor-weggeefwinkels-en-giveboxen

Bezoek voor meer voorbeelden gerust de website van het netwerk van circulaire productiebedrijven in Brussel.

www.circlemade.brussels/nl

Upcycling Champions commercialiseert sportkledij en -accessoires via de lokale recyclage van textiel afkomstig uit de sportsector.

De vzw DungDung zet zich in voor het herwaarderen en recycleren van afgeknipt haar. Met dat haar maakt het bedrijf producten die zijn ontworpen om oliën en koolwaterstoffen te absorberen.

ROTOR vzw is een collectief dat is gespecialiseerd in herwinning en hergebruik van bouwmaterialen.

3.1.2. OP NAAR EEN NIEUWE SAMENLEVING

Zero Afval is een onomkeerbare beweging die de hoeveelheid afval die wij produceren wil herleiden tot een verwaarloosbare hoeveelheid. Steeds meer Brusselaars, verenigingen en bedrijven zijn er dag in, dag uit mee bezig. Het wordt ook een inspiratiebron voor regionaal bestuur. Het resultaat? Efficiënte maatregelen voor het milieu die vaak een band van solidariteit tussen burgers creëren.

Het wordt tijd dat de manier waarop we leven, consumeren en produceren het idee van kostbare grondstoffen weggooiën voor iedereen onaanvaardbaar maakt. Het is tijd om 'besparing', 'duurzaamheid' en 'circulariteit' te stimuleren. Dat is ook de visie van het Grondstoffen- en Afvalbeheerplan (HABP) van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bij die visie zijn burgers, verenigingen, overheden, bedrijven en natuurlijk scholen betrokken!

ZERO AFVAL, IS DAT MOGELIJK?!?

Zero afval is een visie van een ideale manier van consumeren. Eerder dan een doelstelling van een getal is Zero Afval vooral een uitnodiging om te handelen, om mee te doen.

Laat je dus niet afschrikken door de ambitie van de 'Zero'! Natuurlijk zal je vuilbak niet van de ene op de andere dag leeg zijn. Alle kleine acties die iedereen onderneemt zullen bijdragen aan de dynamiek. Het idee is om te evolueren naar een situatie waarin in principe geen afval wordt geproduceerd, en tegelijkertijd, bijna automatisch, minder grondstoffen worden verbruikt.

BRUSSELAARS IN ACTIE

Sommige burgers, als pioniers, hebben van Zero Afval een levenswijze gemaakt die toegankelijk is. Veel is al getest, aangepast, uitgewisseld en uiteindelijk overgenomen in het dagelijks leven van honderden huishoudens. Nu kunnen ze zoveel als mogelijk gedeeld worden! Enkele voorbeelden:

- schoonmaakproducten, cosmetica en stoffen boodschappentassen maken,
- giveboxen, lokale uitwisselingssystemen (LETS, voor 'Lokaal Economisch Transactie Systeem'),
- reparatiecafés en fablabs,
- Individueel of in de wijk composteren, kopen in bulk of tweedehands,
- reclame, plastic tassen en gratis gadgets weigeren,
- koken met restjes en huisgemaakt eten,
- ...

Deze burgerbeweging wordt versterkt en vergemakkelijkt door de vele initiatieven van Brusselse verenigingen en ondernemers.

Vind de belangrijkste adressen in Brussel op:
www.leefmilieu.brussels/goede-adressen

Alle speelgoedbibliotheeken in Brussel

Online ruilplatform

Bibliotheek voor gereedschap

Babytheek

Fietsbieb

Dossier: 'Minder afval door beter te consumeren'

3.1.3. DE 6 REFLEXEN VAN ZERO AFVAL

Consumptiegewoonten heruitvinden om minder en beter te consumeren! Deze 6 acties kunnen leerlingen en teams visueel helpen om de Zero Afval-dynamiek onder de knie te krijgen.

CONSUMINDEREN BETEKENT VAAK DINGEN ZELF DOEN.
LAAT JE FANTASIE DE VRIJE LOOP... EN LAAT JE INDIEN NODIG INSPIREREN
DOOR DE VELE CREATIEVE IDEEËN DIE ONLINE TE VINDEN ZIJN!

3.1.4. OUDERS BETREKKEN

Scholen kunnen er niet omheen: ook zij zijn een plaats waar wordt geconsumeerd en kunnen als zodanig kiezen voor beter sorteren en een Zero Afval-trend. Op die manier kan de school zelf verantwoorde consumptie onderschrijven via bijvoorbeeld haar lijst met schoolbenodigdheden of haar drankautomaten.

Ouders zijn daarbij onmisbare bondgenoten, om de dynamiek tot leven te brengen op schoolfeesten, rommelmarkten en groepssnacks. Onderschat die stuwende kracht niet!

Een volwassene wordt dagelijks geconfronteerd met gemiddeld **2.500** commerciële boodschappen.

Vanaf je geboorte tot je 18 jaar zie je als kind tot **350.000** reclamestimulansen.

Op 14-jarige leeftijd heeft een jongere gemiddeld al **2,4 smartphone's** gehad, en op 18-jarige leeftijd al **5** smartphone.

Dankzij deze Slim Bekeken ontdekken ouders hoe ze hun schoolgaande kinderen kunnen begeleiden op weg naar Zero Afval. Dit hulpmiddel, op de koelkast of een andere strategische plaats, zal hen helpen om elke dag eenvoudige handelingen te stellen.

Je kunt er zoveel als nodig voor je klas krijgen door ze te bestellen via

02 775 75 75 of document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/BRO_ZeroDechet-ZeroAfval_parents_NL

SCHOOLMATERIAAL: VOOR EEN GROENERE BOEKENTAS

Veel afval is afkomstig van de leerlingen. Een Zero Afval-school is dus niet mogelijk zonder dat de ouders zich bewust zijn van de aanpak. Dat kan door de waarden van Zero Afval te delen via de lijst met schoolmateriaal of tijdens oudervergaderingen, het feestcomité of de oudervereniging.

Een nieuwe relatie met schoolmateriaal

Je kunt allereerst de lijst met schoolmateriaal tot het absolute minimum beperken. Veel ouders volgen die lijst immers tot op de letter. Dat zal ouders aanmoedigen om verstandiger te consumeren en zal hun ideeën geven: houd enkel over wat essentieel is, moedig tweedehands of gerecycleerde goederen aan, moedig hergebruik aan, enz. Het wordt sterk aanbevolen om herbruikbaar materiaal aan te moedigen en ouders te vragen om de naam van elk kind op zijn materiaal te zetten.

Er zijn veel manieren om de impact van schoolmateriaal te verminderen: samen gebruiken (bijvoorbeeld met rekenmachines die van de klas zijn en niet van de leerlingen), donaties, ruilmomenten en reparatiecafés organiseren, giveboxen installeren, muziekinstrumenten en technisch materiaal verhuren, boeken en spellen om de beurt meegeven, zorgen voor een terug-naar-school-winkel, voorrang geven aan tweedehands aankopen, enz.

Een school kan ook haar eigen materiaal aanschaffen en beschikbaar stellen aan klassen, of groepsaankopen van gerecycleerd en milieuvriendelijk materiaal voorstellen.

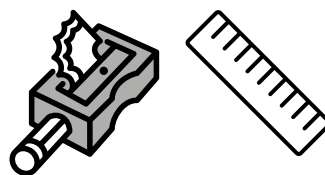
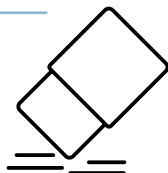
Aarzel niet om ouders eraan te herinneren dat elke aankoop een ecologische impact heeft. Moedig leerlingen ook aan om na te denken over de gevolgen van hun overconsumptie. Het is essentieel om hen te helpen reclameboodschappen te ontcijferen en hun analytische hulpmiddelen te geven om kritisch te kunnen nadenken en hun behoeften in vraag te stellen - zonder ze evenwel te ontkennen. Dat is ook een uitstekende manier om afval te verminderen.

DE TWAALF REGELS VOOR EEN GROENE BOEKENTAS

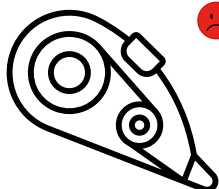
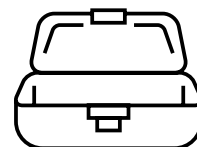
- 😊 Hervulbaar potlood
Potlood van onbehandeld en ongelakt natuurlijk hout
- 😞 Getint en gelakt potlood
Wegwerppotlood

- 😊 Gom van natuurlijk rubber, ongekleurd, zonder etui
- 😞 Gom van natuurlijk rubber, ongekleurd, met kartonnen etui
Kleurstofvrije synthetische gom
- 😞 Gekleurde gom in plastic etui

- 😊 Stevig, uit hout of metaal, niet gekleurd of geverfd
- 😞 Uit stevig plastic
- 😞 Breekbare gadgets

- 😊 Aantrekkelijke, stevige en voldoende grote brooddoos
- 😞 Zakje waar brood in zat
- 😞 Aluminiumfolie, plastic folie, vooral in de brooddoos
Breekbare 'gadget'-brooddoos

- 😊 Gewoon doorstrepen
- 😞 Hervulbare correctieroller
- 😞 Vloeibare corrector op water- of alcoholbasis
- 😞 Vloeibare corrector met toxische oplosmiddelen

- 😊 Vulpen met reservoir en inkt op waterbasis
- 😞 Vulpen met inktpatronen
Hervulbare balpen
- 😞 Breekbare 'gadget'-vulpen
Niet-hervulbare balpen

Heeft de voorkeur

Kan er nog mee door

Niet goed

- 😊 100% gerecycleerd papier, ongebleekt
- Voor minstens 50% gerecycleerd papier, ongebleekt
- 😞 100% gerecycleerd papier, gebleekt zonder chloor
- 😞 Niet-gerecycleerd wit papier of papier gebleekt met chloor

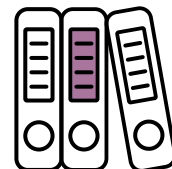

- 😊 Markeerpotlood in natuurlijk hout, ongekleurd en ongelakt
- 😞 Hervulbare fluorescerende markeerstift
- 😞 Niet-hervulbare markeerstift

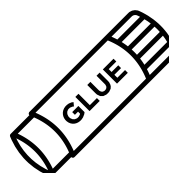
- 😊 Stiften op water- of alcoholbasis en voedingskleurstoffen
- 😞 Stiften op basis van giftige kleurstoffen

- 😊 Mappen van gerecycleerd karton met metalen hoeken voor bescherming
- 😞 Map uit gerecycleerd plastic of karton
- 😞 Mappen uit plastic of geplastificeerd karton

- 😊 Stevige waterfles die goed sluit en gemakkelijk afwasbaar is
- 😞 Een hergebruikt waterflesje
- 😞 Drankjes in wegwerpverpakkingen

- 😊 Lijm op waterbasis in een hervulbare pot of stick
- 😞 Lijm op water- of alcoholbasis in een wegwerppot of -stick
- 😞 Lijm met toxische oplosmiddelen

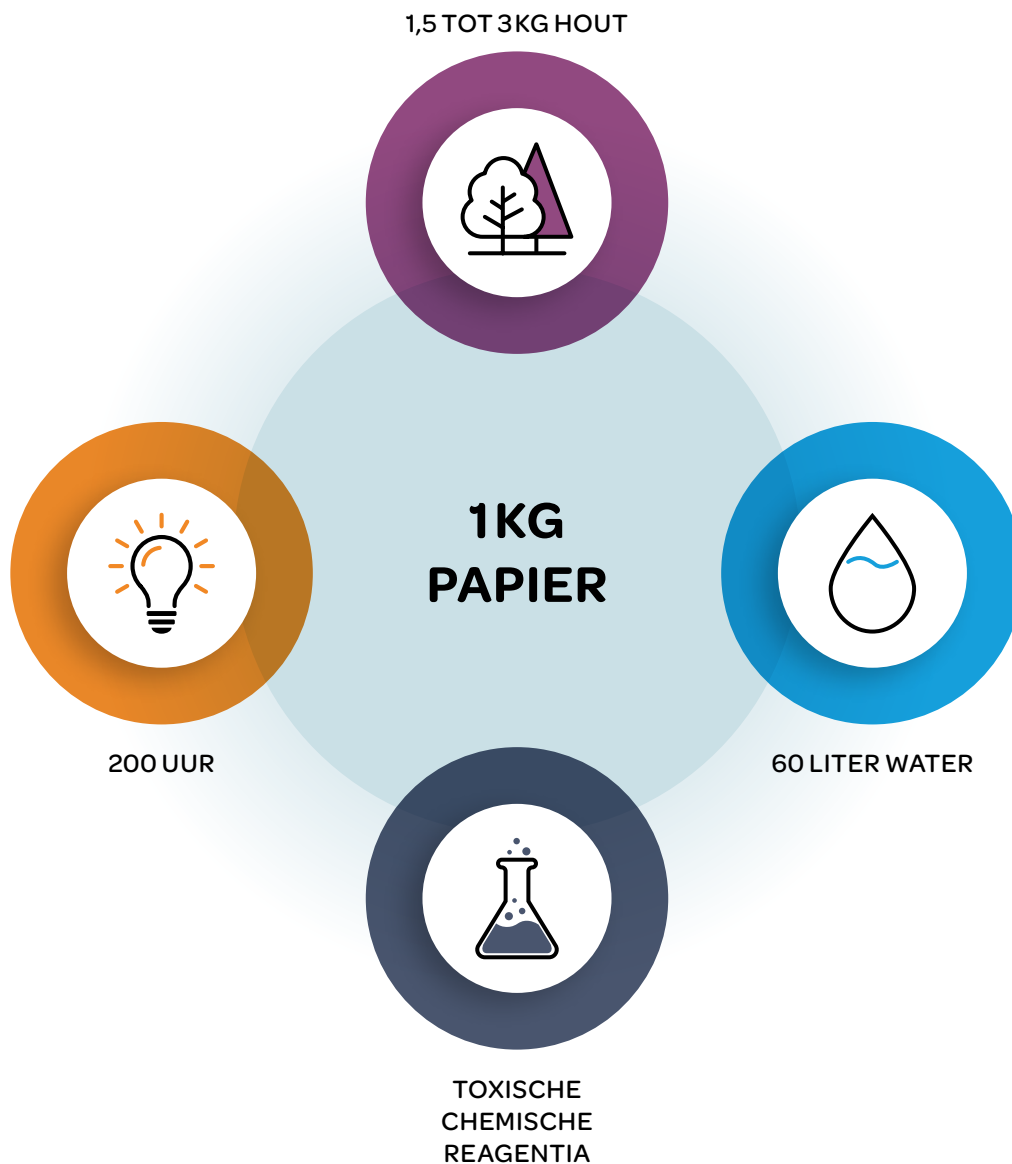

3.2. AL ONZE VUILBAKKEN OP DIEET: VAN WIT NAAR ORANJE

De eerste stap naar duurzaam beheer van onze grondstoffen houdt ongetwijfeld een aanzienlijke vermindering van ons afval in. En wie denkt aan minder afval, denkt vaak in de eerste plaats aan verpakkingen. Maar die vermindering kun je wel op alle vlakken toepassen!

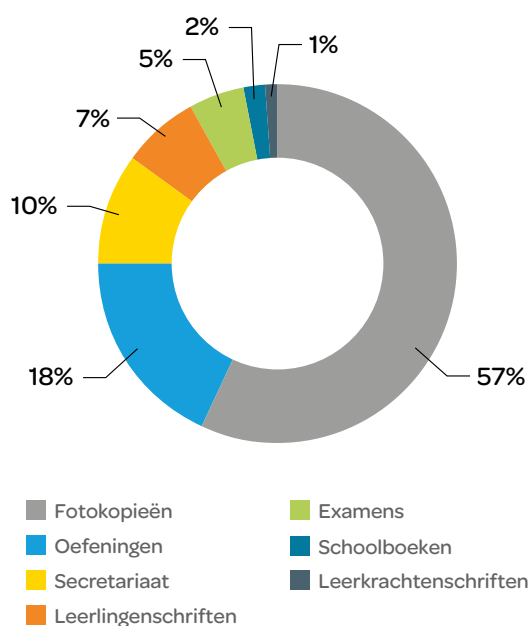
3.2.1. MINDER PAPIER OP SCHOOL!

Hoewel computers een plaats hebben gekregen in het klaslokaal, hebben ze papier niet vervangen: dat wordt nog steeds veel gebruikt. De productie ervan verbruikt echter nog altijd veel grondstoffen en heeft een aanzienlijke impact op het milieu⁶.

⁶ Het is echter belangrijk om te onthouden dat digitale technologie ook niet neutraal is: de fabricage en het gebruik van IT-apparatuur verbruiken veel energie en natuurlijke hulpbronnen.

Papierverbruik op school

In Brussel worden jaarlijks,

250 miljoen vellen
papier gebruikt,

wat overeenkomt met

69.000 gele zakken!

Een leerling van de basisschool gooit

7kg papier per jaar weg,

en eentje uit het middelbaar wel

11,4kg!

En wat thuis wordt weggegooid,
is daar niet eens in meegeteld.

Er zijn een aantal dingen die we kunnen doen om veel papier te besparen: zoveel mogelijk via e-mail met ouders communiceren, voor elk kind een verbindingsenvelop invoeren, die telkens opnieuw wordt gebruikt als ouders een betaling of iets dergelijks moeten doen, boeken uit de bibliotheek laten lenen of een beurtrol voor boeken organiseren, een tweedehands boekenverkoop organiseren, klevers met "geen reclame" op de brievenbus van de school hangen⁷, leien gebruiken voor bepaalde oefeningen, enz.

3.2.2. BETER CONSUMEREN MET GERECYCLEERD PAPIER

Gerecycleerd papier gebruiken halveert de energie die nodig is voor het droogproces en vermindert de CO₂-uitstoot in vergelijking met de productie van nieuw papier. Het vereist ook minder chemicaliëngebruik, hoewel de vezels wel moeten worden ontinkt. Ten slotte geeft papierrecyclage afval een tweede leven door het weer om te zetten in een grondstof.

Hoe beter consumeren?

Erop aandringen dat kinderen hun bladen goed vullen, wanneer mogelijk op beide zijden van het papier en in kleiner formaat (2 pagina's per blad) printen, een bak voor kladpapier in het zicht neerzetten, aan het eind van het jaar lege bladen uit de schriften van leerlingen halen, een lijst opstellen van schoolmateriaal, waarbij de voorkeur wordt gegeven aan gerecycleerd papier, gerecycleerd papier kiezen voor de printers van de school, kleurenafdrucken vermijden, de schooldirectie voorstellen om een clause over gerecycleerd papier op te nemen in overeenkomsten met leveranciers van de school voor al het papier (vellen, toilet papier, schriften, enz.).

⁷ Die stickers zijn verkrijgbaar bij Leefmilieu Brussel op 02/275.75.75 of info@environnement.brussels.

3.2.3. PMD-VERPAKKINGEN VERMINDEREN

8,3 kg per jaar

Dat is de gemiddelde **hoeveelheid verpakkingsafval** die een leerling in het Brussels Gewest produceert. De helft daarvan zijn drankverpakkingen, maar er is nog veel meer, zoals chipszakjes of verpakkingen van tussendoortjes.

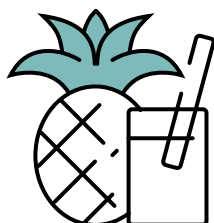
Individueel verpakte koeken produceren

2 tot 7 keer

meer afval dan dezelfde koekjes in een gemeenschappelijke verpakking!

HOE KUNNEN WE MINDER VERPAKKING GEBRUIKEN?

1

De opening voorstellen van een **'zero afval'-winkel** voor tussendoortjes (secundair) of **'zero afval'-tussendoortjes organiseren** (lager)

2

Zoveel mogelijk **herbruikbare verpakkingen** gebruiken en de ouders vragen om een **drinkfles/herbruikbare beker** en **een lunchbox te voorzien** ...

3

De toegang tot drinkwater in de klas en in de hele school vergemakkelijken. De leerlingen aanmoedigen om **water te drinken** in plaats van suikerhoudende dranken.

4

Zoveel mogelijk grote recipiënten en verpakkingen van **gerecycleerde materialen** gebruiken.

WATERKWALITEIT

Waterkwaliteit: om meer te weten te komen over de kwaliteit van het kraantjeswater in jouw school, kan je Vivaqua altijd om een analyse vragen: www.vivaqua.be/nl/analyseaanvraag

3.2.4. VOEDINGSAFVAL VERMINDEREN

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest maken etensresten 23% uit van het schoolafval, of 7 kg per leerling per jaar. Die 7 kg voedingsafval zouden eigenlijk op energetisch vlak veel kunnen betekenen. Bovendien wordt de menselijke impact op het milieu voor meer dan een kwart gevormd door onze voeding. Van op het veld tot in de winkel is voedsel verantwoordelijk voor 20% van de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen.

IN HET VOEDINGSAFVAL VAN EEN SCHOOL,

vind je:

68,3% restjes van warme maaltijden

17,3% restjes van boterhammen en tussendoortjes

11% restjes van dranken

3% ongeopende tussendoortjes

SORTEREN WAT NIET KON WORDEN VERMEDEN:

Om compost en biogas te produceren. Sinds 1 mei 2023 is het sorteren van voedingsafval verplicht in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

CONTROVERSE OVER SNACKS

Sommige scholen schaffen het snackmoment tussen het ontbijt en de lunch af omdat de kinderen eigenlijk geen honger hebben. Andere scholen vervangen het door soep, om de eetlust van de leerlingen voor de lunchpauze op te wekken.

ADVIES

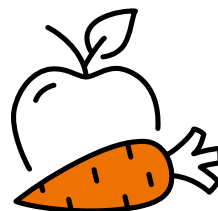
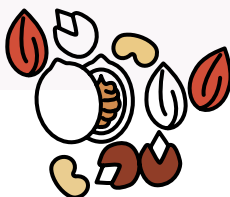
De hele school kan mee strijden tegen voedselverspilling, ook de kantinebeheerders. Leefmilieu Brussel heeft trouwens ook een 'Good Food-Kantine'-programma opgezet, dat alles omvat van voorraadbeheer tot herwaardering van afval, met bijvoorbeeld de menusamenstelling, met bijzondere aandacht voor afval.

www.goodfood.brussels/nl/contributions/good-food-kantine-label-burgers?domain=cit

BETER CONSUMEREN DOOR ANDERS TE ETEN

Gedroogd fruit en gedroogde groenten die gemakkelijk te bewaren zijn en vlees vervangen.

Bewaarvariëteiten voor wortelen en appels.

Aankopen in bulk om net de juiste **hoeveelheid** te hebben, en **niets te moeten** weggooien.

Seizoensgroenten en seizoensfruit van **biologische of duurzame landbouw**: ze zijn langer houdbaar omdat ze **minder water** bevatten.

3 tot 5% van de drankkartons wordt ongeopend weggegooid.

Een Belgisch huishouden gooit elk jaar gemiddeld **175€** aan voedsel weg.

RESTJES OP HET MENU:

Anders consumeren betekent ook het plezier van koken met restjes herontdekken!

COMPOSTMEESTERS

Je kunt hulp krijgen van een compostmeester: een vrijwilliger die getraind is in de kunst van het composteren en die je alle tips geeft die je nodig hebt om van je compost een succes te maken. Raadpleeg de lijst van compostmeesters op onze website:

www.wormsasbl.org/nl/adresboek-van-de-cg/

COLLECTIEVE COMPOSTERING

Geen plaats op school?

Misschien is er al collectieve composthoop in jouw buurt!

Ontdek hoe je mee kunt doen of een nieuwe kunt creëren: neem contact op met Worms vzw:

<https://wormsasbl.org/nl>

Je kunt op school composteren of je etensresten laten ophalen door een ophaler!

Meer info:

www.leefmilieu.brussels/pro/milieubeheer/afval-beheren/wat-te-doen-met-uw-bioafval

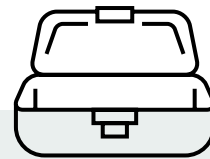
HOE KUNNEN WE MINDER VERSPILLEN?

Het keukenpersoneel sensibiliseren om **porties te verkleinen**.

Leerlingen aanmoedigen om hun eigen **boterhammen en snacks klaar te maken** en de restjes te bewaren voor het vieruurtje.

Gezamenlijke **snacks** voorstellen **in de klas**.

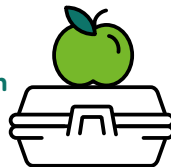
Eten dat niet is opgegeten, in de **brooddoos** laten zitten zodat ouders weten dat het te veel was.

Leerlingen van de middelbare school aanmoedigen om een **duurzame snackwinkel** te openen.

Leerlingen aanmoedigen om voor **kleine porties** te kiezen en bij te nemen.

Kiezen voor **duurzame materialen** voor snacks en dat aangeven op de **lijst met schoolmaterialen** aan het begin van het jaar en de naam van de leerling erop kleven.

Individuele snacks vervangen door **soep tijdens de speeltijd**.

Antiverspillingspanelen ophangen in de refter.

Samen met leerlingen **recepten bereiden met restjes** om minder weg te gooien en een **boek** daarover aan de ouders uitdelen.

Een **nultolerantiebeleid** voorstellen voor berichten die aanzetten tot consumptie, enz.

3.2.5. GEVAARLIJK AFVAL VERMINDEREN

Je kunt het downloaden op www.ecofont.com.

Op school komt er ook gevaarlijk afval voor dat in geen enkel afvalzak thuishoort.

Inktpatronen en printertoners, neonlichten, white spirit, batterijen, oliën, spuitbussen ...

Dat afval is gevaarlijk voor mens en milieu omdat het giftig, schadelijk, kankerverwekkend, ontvlambaar en/of bijtend is.

We moeten er dus minder van gebruiken en andere oplossingen vinden, met name schonere producten gebruiken, maar ook minder consumeren. Het grafische handvest Ecofont is speciaal ontworpen om minder inkt te gebruiken.

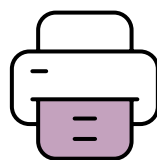

In het technisch en beroepsonderwijs is er meer van dergelijk afval. Voor de ophaling daarvan gelden dezelfde eisen als voor beroepsverbruikers.

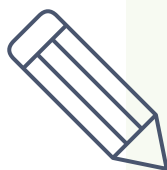
HOE CONSUMEER JE MINDER GEVAARLIJKE PRODUCTEN?

Beperk het gebruik van batterijen door rekenmachines op zonne-energie en batterijvrije apparatuur te gebruiken en aan te bevelen. Denk er ook aan dat als je iets in het stopcontact steekt, dat veel minder vervuult.

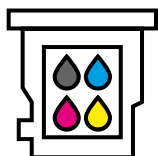
Installeer **inktbesparende** lettertypen als standaard in op computers en papierbesparende instellingen op **printers** die je op school gebruikt.

Verbied het gebruik van vloeibare **correctors** en **fluostiften**, en raad in de plaats aan om gewoon door te strepen en 'fluo'-potloden te gebruiken.

HOE CONSUMEER JE BETER?

Installeer **inzamelbakken** voor **inktpatronen** en stel de directie voor om bij de leverancier van verbruiksgoederen voor de school na te vragen om **minder gevaarlijke** inkt te gebruiken, om inktpatronen opnieuw te laten vullen of ze te laten **recycleren** door een bedrijf uit de sociale economie.

Kies voor **niet-toxische** materialen voor de lijst schoolmateriaal: zonder geurstoffen en oplosmiddelen, op basis van water, plantaardige of voedingskleurstoffen, zonder lak ...

4.

DOEN OP SCHOOL: PRAKTISCHE HULPMIDDELEN EN LEERMIDDELEN

Afvalbeheer is een echt schoolproject: leerlingen, directie, leerkrachten, arbeiderspersoneel en onderhoudspersoneel zijn erbij betrokken. Om je in dat proces te begeleiden, bieden we je een reeks concrete tools, van gepersonaliseerde begeleiding tot sensibiliseringsmateriaal voor in de klas.

Aan de slag!

A photograph of two young girls sitting in a garden. The girl on the left has curly brown hair and is wearing a light blue sleeveless shirt. The girl on the right has long dark hair and is wearing glasses and a white shirt. They are both looking towards the camera. The background is a lush garden with various plants and a wooden bench.

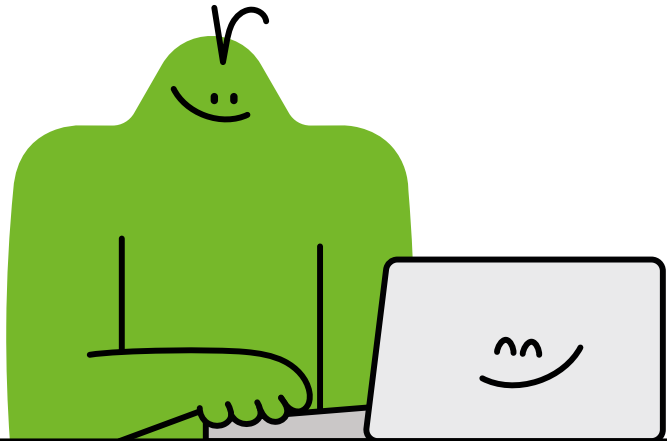
4. DOEN OP SCHOOL: PRAKTISCHE HULPMIDDELEN EN LEERMIDDELEN

4.1. TECHNISCHE EN EDUCATIEVE HULPMIDDELEN	48
4.2. PERSOONLIJKE ONDERSTEUNING
OM DE AFVALVERWERKING IN JE SCHOOL
TE VERBETEREN	50
4.3. HULPMIDDELEN OM JE AANPAK TE VERBREDEN	51

4.1. TECHNISCHE EN EDUCATIEVE HULPMIDDELEN

Er bestaan een aantal hulpmiddelen om je te helpen met je leerlingen rond het thema 'afval' te werken of om u te ondersteunen bij het doorvoeren van structurele veranderingen. Al deze kant-en-klare ondersteunende tools kunnen op deze pagina worden gedownload:

www.leefmilieu.brussels/onderwijs/lesmateriaal/afval

Hieronder enkele voorbeelden.

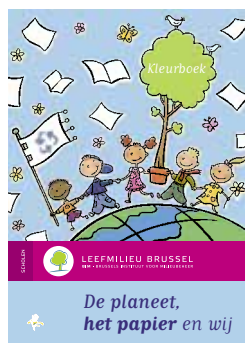
→ Technische fiches

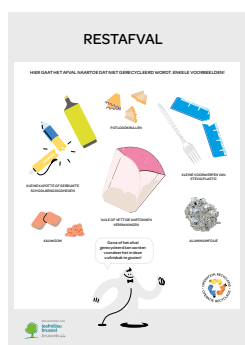
→ Praktijkguiden voor leerkrachten en ouders

→ Dossiers en leermiddelen

→ Affiches

4.2. PERSOONLIJKE ONDERSTEUNING OM DE AFVALVERWERKING IN JE SCHOOL TE VERBETEREN

Wilt je een efficiënt sorteersysteem opzetten, je afval verminderen of de interne praktijken inzake afval herzien?

Voortaan is er een gratis helpdesk beschikbaar: antwoorden op je praktische vragen, gepersonaliseerd advies, coaching, bezoeken ter plaatse om je situatie te analyseren of om je te helpen bij het organiseren van je vuilbakken, opleidingen voor je onderwijzend of technisch personeel, enz.

Alle scholen in het Brussels Gewest kunnen hiervoor contact opnemen met onze **helpdesk** via

recycleschool@environnement.brussels of

[https://leefmilieu.brussels/onderwijs/
stel-je-vraag-over-afval-op-school](https://leefmilieu.brussels/onderwijs/stel-je-vraag-over-afval-op-school)

4.3. HULPMIDDELEN

OM JE AANPAK TE VERBREDEN

Naast deze praktische hulpmiddelen en tools kunnen andere bronnen en een open houding tegenover wat er elders wordt gedaan je projecten verrijken, je denken aanwakkeren of een meer globale aanpak structureren.

- Laat je inspireren door de **afvalprojecten van andere Brusselse scholen** op de pagina van het programma Operatie Recyclage.

www.bubble.brussels/nl/operatie-recyclage

- Schrijf je in op de **Bubble Nieuwsbrief** om op de hoogte te blijven van alle milieu-initiatieven voor scholen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

www.bubble.brussels/nl/bubble-nieuwsbrief

02 775 75 75 · LEEFMILIEU.BRUSSELS

Ontwerp: Leefmilieu Brussel, Yuluka

Redactie 1^e editie 2018: Yuluka, Virginie de la Renaudie

Coördinatie: Fanny Colot

Update 2025: Elisa Pasleau, Suzanna Cielen

Verantwoordelijke uitgever: Leefmilieu Brussel · Havenlaan 86C/3000 · 1000 Brussel

Wettelijk depot: D/2025/5762/13

Gedrukt met plantaardige inkt op gerecycleerd papier

Cette publication est également disponible en français..

© Leefmilieu Brussel, september 2025

Het gebruik, de verspreiding en/of de reproductie van welk uittreksel dan ook van dit document op welke wijze dan ook, met name door middel van drukwerk, fotokopieën of elektronische media, is verboden, behoudens de formele, voorafgaande schriftelijke toestemming van de persoon die verantwoordelijk is voor de publicatie.

Leefmilieu Brussel is de openbare instelling die op het vlak van milieu, dierenwelzijn en energiebeleid een uitgebreid gamma aan bevoegdheden beheert. Als antwoord op de uitdagingen van de klimaatverandering, biodiversiteit en de impact van vervuiling, verbeteren we de weerbaarheid van het Gewest en de levenskwaliteit van elke Brusselaar. Als partner van burgers, bedrijven en andere overheden werken we aan een aangename en gezonde leefomgeving, vandaag en morgen.